

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Хижняк Анни Анатоліївни
«Психологічна корекція професійних деформацій тренера-викладача»
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

Тривалий період онтогенезу людини пов'язаний із професійною діяльністю та впливом на людину специфічних чинників цієї діяльності. Багаторічне виконання тієї самої професійної діяльності призводить до появи професійного стомлення, психологічних перешкод, недостатньої кількості та якості способів виконання діяльності, втрати професійних умінь та навичок, зниження працездатності, а також збільшує ймовірність виникнення внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів. Якраз таке явище традиційно називаємо професійною деформацією особистості. Професійна деформація особистості здебільшого проявляється в професіях типу «людина-людина», до якого зараховують професійну діяльність тренера-викладача. Спортивно-педагогічне середовище, впливаючи на особистість тренера-викладача, може стати джерелом небезпечних особистісних дисгармоній. У зв'язку з наведеними аргументами актуальність обраної Хижняк А.А. теми не викликає сумнівів, так як у сучасних умовах спортивно-педагогічного середовища, зросла потреба в фахівцях сфери фізичного виховання та спорту, які мають стійкість до деформуючих факторів професійної діяльності. Профілактика виникнення та корекція професійних деформацій тренерів-викладачів в спортивно-педагогічній та психологічній літературі не був предметом докладного аналізу. Виявлення деформаційних процесів під впливом спортивно-педагогічної діяльності є надзвичайно актуальним для теорії та практики спорту, підготовки і перепідготовки кадрів цієї сфери.

Формулювання об'єкта, предмета й мети логічно вибудовано згідно з темою, що свідчить про належний рівень наукової підготовки дисертантки. Завдання дослідження цілком відповідають визначеній темі й торкаються проблематики професійної деформації в теоретичній, емпіричній та прикладній репрезентаціях проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації обумовлений раціональною та логічною структурою дисертаційного дослідження, яке складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Достатньою є джерельна база досліджень, що налічує 204 найменування (з них 20 – іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок. Основний зміст викладено на 155 сторінках. Робота містить 31 таблицю, 14 рисунків. Такий обсяг і логічна структура, представленої до захисту роботи дає змогу дисертантці достатньо повно і розгорнуто представити свої наукові здобутки. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив її кількісну та якісну відповідність вимогам до висвітлення дисертаційних досліджень, а також той факт що вони відображають основний зміст дисертаційної роботи. Реалізації поставлених завдань сприяли доцільно вибрані та застосовані методи дослідження. Загалом дисертація вирізняється достатньою продуманістю та логічністю.

Теоретичний аналіз проблеми, представлений у першому розділі «Теоретичні основи дослідження феномена професійної деформації тренера-викладача», дозволив автору дисертації визначити основні підходи до вивчення наукового об'єкту, уточнити понятійний апарат, обґрунтувати теоретико-методологічну базу дослідження. Привертає увагу добір дисертанткою до ключового поняття похідних термінів, розкриття їх сутності та специфіки. Це сприяло увиразненню власного тлумачення термінів «деструкція», «аберація», «аномалія», «девіація», «дефект», «деформація», «порушення», «трансформація», а також опрацьовано наукові погляди на сутність та структуру поняття професійних деформацій. Теоретична цінність

отриманих у першому розділі результатів полягає у формуванні поняттєво-категоріального апарату для подальшого емпіричного дослідження. Виклад матеріалу послідовний, логічний, теоретичні положення достатньою мірою обґрунтовані.

У другому розділі «Емпіричне дослідження професійних деформацій тренера-викладача» висвітлено організаційно-методичні засади діагностичного дослідження психологічних особливостей виникнення професійних деформацій, аргументовано процедуру математичної обробки даних. В роботі детально досліджено змістові характеристики процесу виникнення та розвитку професійних деформацій особистості-тренера викладача, а також механізму їх попередження та корекції.

Дисертанткою умотивовано процедури математичної обробки даних; доведено важливість вивчення особливостей комунікативної сфери тренерів-викладачів у професійній діяльності. Якісно обґрунтовано актуальність дослідження комунікативно-поведінкової сфери тренерів-викладачів. За показниками, отриманими під час емпіричного дослідження студентів, які здобувають освіту у спортивно-педагогічному закладі вищої освіти та активно займаються спортом, побудовано модель «ідеальний тренер-викладача».

Діагностику професійних деформацій у комунікативній сфері тренерів-викладачів здійснено шляхом порівняння реальних показників комунікативної сфери тренерів-викладачів зі студентською моделлю «ідеального тренера-викладача». Безперечно, розроблена модель є інноваційним здобутком дисертантки.

Важливим змістовним досягненням дисертаційної роботи є виявлення чотирьох видів професійних деформацій у комунікативній сфері взаємодії тренерів-викладачів та вікові відмінності прояву цих професійних деформацій тренерів-викладачів.

У третьому розділі «Програма психологічної корекції професійних деформацій тренерів-викладачів» подано теоретичне вмотивування

формувального експерименту. Презентовано та інтерпретовано авторську програму психологічної корекції професійних деформацій тренерів-викладачів шляхом розвитку їхньої здатності до професійного самозбереження від комунікативних деформацій; здійснено аналіз результатів апробації програми. Заслуговує на увагу авторське бачення психологічних особливостей перебігу та прояву комунікативних професійних деформацій які було визначено на основі результатів формувального експерименту. Дисертанткою статистично доведено ефективність впровадженої програми та зафіксовано якісні трансформації в сторону зменшення проявів комунікативних професійних деформацій.

Сформульовані у роботі висновки та рекомендації відповідають поставленим завданням дисертаційного дослідження, аргументовані, науково обґрунтовані, мають наукове і практичне значення.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: вперше дисертантка звернулась до актуальної теми розглянуто проблем професійних деформацій у спортивно-педагогічній сфері діяльності. Було сформульовано своє бачення поняття «професійної деформації». Важливим здобутком є розробка та обґрунтування модель «ідеальний тренер-викладач», яка відображає комунікативну сферу їхньої професійної діяльності; виявлено чотири види професійних деформацій у комунікативній сфері особистості тренерів-викладачів («відсутність лідерства та домінування», «висока агресивність», «висока підкорюваність і залежність», «відсутність співпраці та емоційної підтримки»). В дисертаційній роботі Хижняк А.А. подальшого розвитку набули наукові положення щодо особливостей формування та проявів професійних деформацій особистості тренерів-викладачів, а також щодо необхідності сприяння профілактичній роботі, спрямованій на запобігання розвитку професійних деформацій особистості.

Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації Хижняк А.А., слід зазначити, що значною мірою вони забезпечуються відповідною структурою роботи: кожний з трьох

розділів є завершеним відповідно до поставленої мети та завдань; висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту розділів і завданням дослідження загалом; складові роботи взаємопов'язані, що загалом відображає теоретичну та методичну позиції авторки, яка базується на достатньо високому науковому рівні узагальнення теоретичних та емпіричних результатів.

Практичне значення поданого до захисту дисертаційного дослідження є безсумнівним, оскільки запропоновані авторкою програми психологічної корекції професійних деформацій тренерів-викладачів оптимізують процеси професійного самозбереження та дають змогу корегувати процес виникнення й загострення професійних деформацій тренерів-викладачів. Отримані результати також можуть бути корисними як для розробки програм підвищення кваліфікації тренерів-викладачів, так і для самостійного вдосконалення їхньої професійної діяльності. Матеріали дисертації можуть бути корисними для методичного супроводу управління навчальним процесом підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності, для розробки спецкурсів, спецпрактикумів для студентів тощо.

Зміст дисертації Хижняк А.А. повністю відображений у авторефераті який зберігає логіку авторської побудови дослідження та забезпечує цілісне уявлення про дисертаційну роботу.

Разом з цим, дисертаційне дослідження Хижняк А.А. не позбавлене недоліків, зокрема:

1. У теоретичній частині роботи авторкою недостатньо чітко показано роль і місце професійного самовизначення особистості в контексті процесу її професіоналізації.

2. Другий розділ дисертаційної роботи перевантажений числовими даними, які не лишнім було б більш ретельно структурувати та компактно подати, для кращого сприйняття матеріалу дослідження.

3. Друге завдання дослідження сформульовано дещо вужче за обсяг емпіричного дослідження, оскільки авторка у другому розділі дисертації

поряд з визначенням психологічних чинників, що детермінують прояв професійних деформацій, розглядає взаємозв'язок індивідуально-психологічних якостей тренерів-викладачів з їх рівнем загальної адаптованості до професійної діяльності.

4. Загальним, фундаментальним, результатам дослідженню дещо не вистачає більш розгорнутих методичних рекомендацій, щодо спрямування уваги на ключові положення в професійній діяльності, задля профілактики професійних деформацій.

Проте, наведені вище зауваження не спростовують високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження А.А. Хижняк, а певною мірою доповнюють об'єктивну характеристику практичної складової та значущості проблеми, зазначеної та розв'язаної в ході дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), які висуваються до кандидатських дисертацій, і відповідає профілеві спеціалізованої вченої ради К 26.133.04, а її авторка Хижняк Анна Анатоліївна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
педагогічної та вікової психології

Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Я.О. Гошовський

ПІДПИС *Я.О. Гошовський*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
"12" "11" 2018
Сейменов Л.С.